

154 ZILIO-GRANDI, I. Nota sul ta'bir per mezzo
delle lettere dell'alfabeto: il *Muhtasar fi ta'bir al-*
ahlam. *Annali di Ca' Foscari*, 28 iii / Serie
Orientale 20 (1989) pp.247-251

RÜYA
TABI'RANÂNE

28 MAYIS 1995

TÂBİRÂNÂME

-
- 1 FATİH KIRMALI, Ta'bir-nâme-i Türki (inceleme-metin-dizinli sözlük)(2 cilt), Cumhuriyet Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2011
-
- 2 HAKAN YAMAN, Ta'bîrnâme-i Fârsî (Çeviri-inceleme), Selçuk Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2013
-
- 3 SERAP GÜNDÜZ TIRAŞCI, Ta'bir-Nâme (dil özellikleri-metin-dizin), Selçuk Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2011
-
- 4 SÜMEYRA SÖNMEZ AÇIK, Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait bir tabirname (inceleme-metin-dizin), Cumhuriyet Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2009
-
- 5 ŞÜKRÜ BAŞTÜRK, Tüş tabirnamesi (İnceleme-Metin-İndeks), Uludağ Üniversitesi, Doktora, 2008

[b. bk.]'ından sonra gelenlere veya onlarla görüşen müslümanlara denir. *Aşhâb* Peygamber'i doğrudan-doğruya görenler ve onunla görüşenlerdir; *tâbî*'ler ise müteakip nesilden olanlar veya Peygamber'in zamanında yaşayıp şahsen onunla değil de ashâbından biri ile görüşmüş bulunurlardır. *Tâbî*'lerin ikinci nesli (*tâbî al-tâbî'in*, cem. *taba' al-tâbî'in* veya *atbâ' al-tâbî'in*) de ilk *tâbî*'lerden birini veya bir kaçını tanımış olanlardır ve bu böyle devam eder. Bu *tâbî*'ler muhtelif tabakalara ayrılmışlardır. Hadislerin değeri, rivayetlerinin çok veya az eski bir neslin bir *tâbî*'ine bağlanmasına, ilk rivayet eden *tâbî*'in ne derecede mâruf veya mütebar olmasına göre takdir edilir. İlk neslin çok meşhur *tâbî*'lerinden biri al-Hasan al-Bağrî (ölm. 110 h.; [b. bk.]) dir.

Bibliyografya: Hadis âlimlerinden al-Buğârî, Muslim v.b. 'nin hadis mecmuaları; Carra de Vaux, *Les Penseurs de l'Islam* (Paris, 1923), III, 176, 282 v. dd.; al-Huevirî, *Kaşf al-mağcûb* (trc. R. A. Nicholson), Leiden-London, 1911. [M. Tayyib Okçu, *Bazı hadis meseleleri üzerinde tetkikler* (İstanbul, 1959, Ankara Üniversitesi İlahiyat fakültesi yayınları, XXVII), s. 74—78. Talât Koçyiğit, *Hadis usûlü*, Ankara, 1967, 38—41.] (B. CARRA DE VAUX.)

TA'BİR. [Bk. TA'BİR.]

TA'BİR. TA'BİR, „nehir ve yolun bir kenarından diğer kenarına geçmek“ mânasındaki *a-b-r* kökünden alınmış (LA, Beyrut, 1955, IV, 530; TA, Kahire, 1306, III, 375), ikinci vezinden (*tafîl*'den) bir mastar olup, hem kendisi, hem de müterâdifleri olan *abr* ve *ibâra* kelimeleri „geçmek, geçirmek, rüyâyı tefsir ve onun için en uygun izahı yapmak“ mânasına gelir (LA, IV, 529; TA, göst. yer.). Bu husûta, *ta'bîr al-ru'yâ* sözü şöhret bulmuşsa da, *ubûr al-ru'yâ* veya *ibârat al-ru'yâ* denilmesi, Arap gramerine göre daha uygundur (Zamahşarî, *Kaşşaf*, Kahire, 1308, I, 633, 15-17.) ve *Kur'an* (XII, 43)'da da *li'ru'yâ ta'burûn* denilmiştir. Aynı mânada olan bu kelimelerin yerine, *ta'vîl* ile (*Kur'an* XII, 44, 100) *tafsîr* kelimeleri (TA, VII, 215, 28), hattâ „sorulmuş hükmünü açıklamak“ mânasına gelen *iftâ*'nın müstaklâkı da kullanılmış (*Kur'an*, XII, 43, 46), fakat *tafsîr*'in *ta'vîl*'den, *ta'vîl*'in *ta'bîr* veya *ibâra*'den daha umûmî olduğu zikredilmiştir (TA, göst. yer.). Yine rüyâ ta'biri ilmi, „söz ve hâdiselerin gerçeğe en uygun olanını bilip ifade etmek“ mânasındaki *ta'vîl al-aḥādîs* ünvânı ile de vârid olmuştur (*Kur'an*, XII, 6, 21). İstilah olarak *ta'bîr*, uyku esnasında görülen hayâlî şekillerin enfüsü ve âfâkı taraflarını ayır

edip, bir karîne ile onların ötesindeki hakikate, vâkıya mutabık olana geçektir (Bursalı İsmail, *Rûh al-bayân*, İstanbul, 1330, IV, 266; krş. LA, IV, 530; TA, III, 375; Tabānāvî, *Ka:şaf*, Kalküte, 1862, I, 44). Görüldüğü üzere, ta'bîr ilminin mevzuu rüyâdır; faydası ise, geleceğe âit sevindirici haberin müjdesi veya kötü bir hâdisenin vukuunun bildirilmesidir (*Mavzû'at al-'alûm*, İstanbul, 1313, I, 260).

Ru'yâ kelimesi, Vahidî'ye göre, „görmek“ mânasındaki *ru'ya* gibi aslında mastar olup ('Aynî, *Umdat al-kârî*, İstanbul, 1308, XI, 281), insanın uyku hâlinde gördüğü şeylerin adı olmuştur (LA, XIV, 297, stn. 1, str. 6; krş. 'Aynî, *göst. yer*). Bir de kelime mânası *ru'yâ* ile aynı olmakla berâber, daha çok uygunda görülen asılsız, kötü ve çirkin şeylerden ibâret sayılan *hulm* (cem. *aḥlâm*) kelimesi bulunmaktadır (LA, XII, 145; TA, VIII, 255; krş. LA, II, 163; *Kur'an* XII, 44; Buğârî, *Tâ'bîr*, 3, 4, 10; Muslim, *Ru'yâ*, 2, 1). Buna göre, uyku ânında görülen şeylerin Tanrı'dan olanlarına rüyâ denir (Buğârî, *göst. yer.*) ve bu *sâdika*, *sâliha*, *hasana*, 'ayn v. b. adlarıyla tezâhür eder (Buğârî, *Bad' al-vaḥy*, I, 3; *Tâ'bîr*, I, 2, 5; *Manâkıb al-anşâr*, 42; Muslim, *Ru'yâ*, bâb 1 v. d.; *Musnad*, Kahire, 1313, I, 374). Şeytandan olanlarına da *hulm* denir ve çeşitli isimlerle ifade edilir (Buğârî, *göst. yer.*; Muslim, *Ru'yâ*, 3, 6; Tirmizî, *Ru'yâ*, I, 7, 10; Dînavarî, *Tâ'bîr al-Kâdirî*, Lâleli kütüp, nr. 1658, var. 57b—60a). Ayrıca her iki çeşit rüyâ, kendi aralarında kemiyet ve keyfiyet bakımından bâzılarına göre 3'e (Buğârî, *Tâ'bîr*, 26; Muslim, *Ru'yâ* 6; *Tâ'bîr-nâme-i Mahyiddin Arabî*, İstanbul, 1331, s. 6 v. dd. ve kenarında *Tuḥfat al-mulûk*, s. 8), bâzılarına göre doğru olanı 5'e, bâtil ve yalan olanı 7'ye ayrılır (*Tâ'bîr al-Kâdirî*, göst. yer. v. dd.; Nâbulusî, *Tâ'fir al-'anâm*, Kahire, 1960, I, 4 v. d.). Eski feylesof ve ruhiyatçılardan bir kısmının, insan bedenini teşkil ettiği sanılan dört unsurun birbirine ga'be çalmasından meydana geldiğini kabul ve gerçeğe bir ilgisi olmadığını ileri sürerek red ettikleri rüyâ hâdisesi, islâmın ve müslüman rüyâ ta'birelerinin boş ve hayâl olduğuna ileri sürdükleri rüyâ çeşitleri çerçevesi içine girer (*Tâ'fir*, I, 3; krş. kenarındaki *Muntaḥab al-kalâm*, I, 6; *Tâ'bîr al-Kâdirî*, göst. yer.; İbn Ğannâm, *Durrat al-aḥlâm*, Fâtih kütüp, nr. 3649, var. 4b—5a). *Kur'an* ve hadîsle sâbit olduğu için (*Kur'an*, XII, 100; XVII, 60; XXXVII, 105; XLVIII, 27; Buğârî, *Tâ'bîr*, 1—47; Muslim, *Ru'yâ*, göst. yer. v. dd.; krş. *Muntaḥab*, I, 2 v. d.) rüyânın varlığını, peygamberlerden sâdir olan *ru'yâ* vâhy veya vahyin *ta'bîr*'i

olduğuna şâbül etmek (Buğârî, *Vuzû*, 161; *Tâ'bîr*, göst. yer.; Muslim, *Ru'yâ*, 6 v. dd.; krş. Dînavarî, var. 64a; İbn Kayyim al-Cavziya *Zâd al-ma'âd*, Kahire, 1950, I, 18), yalan ve bâtilundan sakınmak gerekir (*Muntaḥab*, 1, 2. krş. Dînavarî, *Tâ'bîr al-ru'yâ*, Süleymaniye kütüp. Yozgat, nr. 788, var. 58a).

Her snif insan gerçek rüyâ görebilir de (*Tâ'fir*, I, 5; *Muntaḥab*, I, 9), onun doğruluğuna ve tez çıkmasına, görülen şeyin mâhiyetinin, görüldüğü ânın, mevsim ve ikliminin, görünüşünün, inanç ve zihniyetinin, bilgi ve mevkînin, hattâ hâl ve davranışlarındaki düstürlük ve sahtelikle yatıp-kalkmasının te'siri vardır (Buğârî, *Tâ'bîr*, bâb, 11, 12; Muslim, *Ru'yâ*, hadîs 6; Tirmizî, *Ru'yâ*, bâb, 1, 3, 10; *Tâ'bîr al-Kâdirî*, var. 62a—64a; *Tâ'fir*, I, 4, 5; İbn Şihâb, *Kitâb al-işârât*, *Tâ'fir*'in kenarında, II, 4 v. d.; *Muntaḥab*, I, 12). Rüyâsında her şeyi görebileceği ileri sürülen insanın, görmediği bir nesneyi gördüm demesi gûnahtır; kendisi ve rüyâsı için zararlıdır (*Tâ'fir*, I, 7; *Muntaḥab*, I, 11).

Uyuyan insanda idrâk olmadığını ileri süren müteziile ve eş'arîlerin büyük bir kısmının (Tabānāvî, *Kaşşaf*, I, 600 v. dd.) dışındaki islâm ta'bircilerine göre rüyâ, insanın ruhu ile gördüğü ve aklı ile idrâk ettiği bir şeydir (*Tâ'bîr al-Kâdirî*, var. 56b; *Tâ'fir*, I, 5) ve ta'bir edilmesi gerekeni de, sâdece gerçek olan rüyâdır. Zirâ Peygamber hem kendisinin gördüğü rüyâları, hem de arkadaşlarımlıkilerden doğru olanlarını ta'bîr etmiş ve ettirmişti (Buğârî, *Tâ'bîr*, bâb, 47; Muslim, *Ru'yâ*, hadîs, 17; Dârimî, *Ru'yâ*, bâb, 13; Abû Dâvûd, *İmân*, bâb, 10). Ancak rüyâyı ehline anlatmalı ve ta'birini de ondan istemeli (Tirmizî, *Ru'yâ*, bâb, 7; Dârimî, *Ru'yâ*, bâb, 10). Rüyâ ta'bir ilminde mahâret kesbetmek isteyen şahsın: 1. rüyânın esaslarını, yâni einsini, sırtını ve tabiatını bilmesi (*Tâ'fir*, I, 8; *Muntaḥab*, I, 10 v. d.), 2. bu esasların birini diğerleriyle iyice telif etmeyi başarabilmesi, 3. rüyâyı tam mânasîyle kavramak ve sâhibinin sözünden bir ip-ucunu elde edebilmek için, her ikisi üzerine ehemmiyetle eğilmesi (*Muntaḥab*, I, 13; *Tâ'fir*, göst. yer.) ve doğruluğuna hükmettiği rüyânın nerede, ne zaman, nasıl ve kim tarafından görüldüğünü, kime âit olduğunu tesbit etmesi gerekir (İbn Sîrîn'e isnad edilen *Tâ'bîr*, Es'ad Efendî, Kütüp, nr. 1832, var. 5 v. d.). Diğer ilimlerin aksine, ta'bir ilminin dayandığı esaslar, rüyâ ve sâhibine te'sir eden âmilere göre değişeceğinden (yk. bk. ve al-Munâvî, *Fayz al-Kâdir*, Kahire, 1938, IV, 49) ta'bircinin zeki, anlayışlı, takvâ sâhibi ve bütün kötülüklerden arınmış *Kur'an* ve hadîse âşînâ

olmasından (Tirmizî, *Ru'yâ*, bâb, 7; Dârimî, *göst. yer.*; *Tâ'bîr al-Kâdirî*, var. 65b v. d.; *Tâ'fir*, I, 6, 7; *Kitâb al-işârât*, II, 5) başka bütün ilimlere muttali olması, muhtelif dinler, mezhepler ve topluluklar arasında yaşayan âdet ve gelenekler hakkında bilgi sâhibi bulunması, ata sözleri v. s. bilmesi lâzımdır (*Fayz al-Kâdir*, göst. yer.). Bu vasıfları hâiz olan ta'birci, *Kur'an* ve hadîs başta olmak üzere sayıları ta'birciden-ta'birciye değişen (İbn Sîrîn'e isnad edilen eser, var. 8a v. dd.; *Muntaḥab*, I, 4, 7; *Tâ'fir*, I, 5 v. dd.; *Kitâb al-işârât*, II, 5) ta'bîr şekillerinden biriyle rüyâyı yorar.

Bu ilmin Tanrı vergisi olduğu, çalışmakta elde edilemeyeceği söylenişinde (Hamdi Yazır, *Kur'an dili*, İstanbul, 1936, IV, 2865), bu görüşün aksini müdâfaa edenler ve aynı ilimde türlü eserler verenler de az değildir (Muḥammed b. Kuṭb al-Dîn, *Tâ'bîr al-munîf*, Süleymaniye kütüp., H. H. Abdullah kısmı, nr. 112, var. 24b). Din, ahlâk ve tıp ilimleri kadar üstün ve şerefli kabul edilmesine rağmen (*Tuḥfat al-mulûk*, trc. s. 7; *Tâ'bîr al-Kâdirî*, var. 64a; Hüsayn al-Tiflîsî, *Kâmil al-tâ'bîr*, Fâtih, nr. 3654—3655, var. 3a v. d.) ta'bîr ilmi, ilham [b. bk.] gibi peygamberlerin gördüğü ve ta'bîr ettiği rüyâların dışındaki bütün rüyâ ve ta'bircileri kesin ilim (*ilm al-jaḥîn*) sayılmaz, yâni onlarla bir islâmî hüküm ne isbat, ne de nakzedilir (*Kur'an dili*, göst. yer.). Bununla berâber bütün sâfiller nezdinde, ilham gibi rüyâ ve rüyâ ta'biri de büyük bir yer işgal eder (bk. Kamâl al-Dîn al-Ḥarîrî, *Tibyân vasâ'il*, İbrahim Efendî, kütüp., nr. 430—433). Rüyâ ta'bircilerinin tabiat üstü bilgi sâhibi olduklarını kabul etmek, Vahhâbilere göre şirk sayılır [bk. mad. ŞİRK].

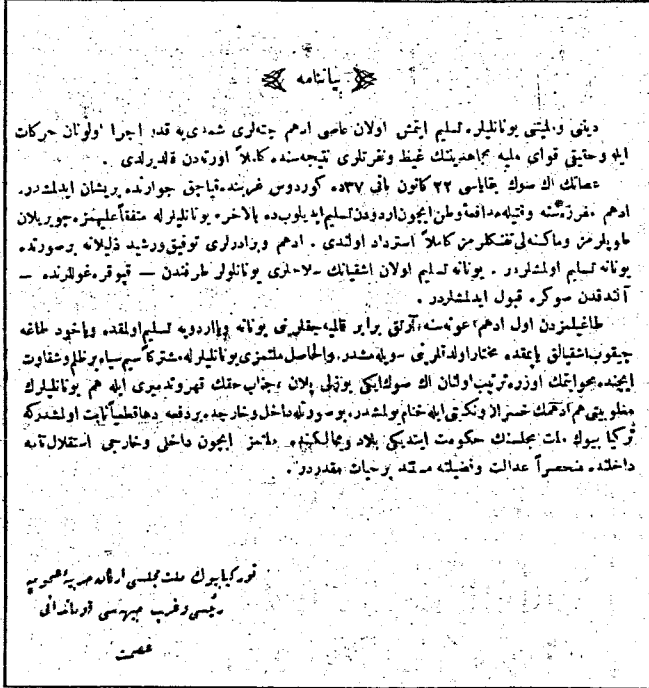
Bibliyografya: Metinde zikredilenlerden başka Kamâl al-Dîn Ahmed al-Bayâzî, *İşârât al-marâm min ibârat al-imâm*, Kahire, 1949, s. 156—158; İbn Kayyim al-Cavziya, *Alâm al-muwaḳḳi'in*, Kahire, 1955, I, 190; al-Dihlavî, *Ḥuccat Allâh al-bâliğa*, Bulak, 1294, II, 180; Sayyid Sulaymân al-Hüsaynî, *Kanz al-manâm*, İstanbul, 1340, ön-söz; Akkermânî, *Tâ'bîr-nâme* (Süleymaniye kütüp., H. Mahmud Efendî kısmı, nr. 6234); Camâl al-Dîn, al-Dimyâtî, *Durrat al-aḥlâm fî tafsîr al-manâm* (Süleymaniye kütüp., Yozgat kısmı, nr. 788, 1b—53b, manzum); İbn Daḳḳâk, *al-Ḥikam va'l-ğayât fî tafsîr al-manâmât* (Süleymaniye kütüp., Reisülküttâb kısmı, nr. 449); İbn Ğannâm al-Mu'abbir al-Bağdâdî, *Durrat al-aḥlâm* (Süleymaniye, Fâtih, nr. 3649, Lâleli, nr. 1654—1656); İb âhîm b. İsmâ'il al-Bakrî, *Kaşf al-munîr* (Süleymaniye, Amca Hüseyin

Birinci İnönü ertesinde (1921 Ocak sonları - Şubat başları?) Garp Cephesi Kumandanı İsmet Bey'in Çerkes Ethem'le ilgili olarak yayınladığı Beyanname

Dinini ve milletini Yunanlılara teslim etmiş olan âsi Ethem çeteleri şimdiye kadar icra olunan harekât ile ve hakiki kuvay-i millîye mücahidininin gayz ve nefretleri neticesinde kâmilen ortadan kaldırdı.

Usâtın en son bakayası 22 Kânunusânî 37'de Gördes garbında Kayalık civarında perişan edilmiştir. Ethem müfrezesine vaktiyle müdafaa-i vatan için ordudan teslim edilip de bilâhare Yunanlılarla müttefikan aleyhimize çevrilen toplarımız ve makineli tüfenklerimiz kâmilen istirdat olundu. Ethem ve biraderleri Tevfik ve Reşit zelilâne bir surette Yunana teslim olmuşlardır. Yunana teslim olan eşkiyanın silâhları Yunanlılar tarafından -kapı karakollarında- alındıktan sonra kabul edilmişlerdir.

Dağılmazdan evvel Ethem, avanesine artık beraber kalmayacaklarını, Yunana veya orduya teslim olmakta veyahut dağa çıkıp eşkiyalık yapmakta muhtar olduklarını söylemiştir. Velhasıl milletimizi Yunanlılarla müştereken simsiyah bir zulüm ve şekavet içinde mahvetmek üzere tertip olunan en son ikiyüzlü plân Cenab-ı Hakkın kahr ve tedmiriyle hem Yunanlıların mağlubiyeti hem Ethem'in hüsrân ve nîkbeti ile hûtam bulmuştur. Bu suretle dahil ve hariçte bir defa daha kat'iyen sabit olmuştur ki, Türkiye Büyük

Millet Meclisi'nin hükümet ettiği bilâd ve memalikinginde milletimiz için dahil ve haricî istiklâl-i tamma ve dahilde münhasıran adalet ve fazilete müstenit bir hayat mukadderdir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi
Erkân-ı Harbiyesi-i Umumiye Reisi ve
Garp Cephesi Kumandanı

İsmet

☆

Tabirnâmeler

ORHAN ŞAİK GÖKYAY

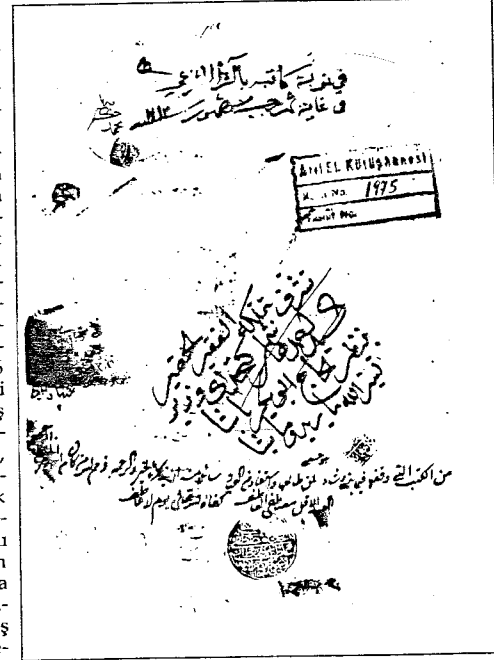
Taşköprizade, *Mevzuâtı'l-ülûmunda*, (s. 360 vd.) bu ilim hakkında şöyle demektedir: Bu ilimden nefsanî tahayyüllerle gaybda geçen işler arasında olan münasebet öğrenilir; tâki birincisinden ikincisine geçilir ve onunla dışarıdan olan nefsanî durumlar, yahut nefsin dışında geçmekte olan haller istidlâl olunur; yani görülen düş yorulur. Bu ilmin yararı, gelecekte olan işleri müjdelemek veyahut kişiyi onlardan korkutmak ve sakındırmaktır. Rüya *nefs-i nâtikanın* işidir. Bazı insanlar bunun aslı olmadığına inanmaktadırlar. Lâkin onların söylediklerinin aslı yoktur. Çünkü rüyanın aslı olmasa, bu güçleri insanda yaratmak boşuna olmak lâzım gelir. Oysa başlıbaşına kâinata hâkim olan Allahın boş şeyler yaratmaktan münezzehe olduğu yolunda, bu konuda söz sahibi olanlar ittifak halindedir.

Bu rüya iki türdür; bir nev'i ki çoğu bilinen budur, tevile elverişli olmayan karmakarışik rüyalarıdır. Zira rüya görmekte olan ruh, dalgalanan su gibi harekette ve çalkanmakta olup şekil ve suret kabul etmez. Bir nev'i ki bu tür rüyalar az görülür; bunlar gerçek rüyalarıdır. Bu da iki bölüktür; bir bölümü yorulmaya muhtaçtır, bir bölümü değildir. Şerefli ve yüce insanların rüyası *nübüvetten bir parçadır*. Peygamber Hazretleri, gerçek rüya, nübüvetin kırkaltı cüz'ünden bir parçadır, buyurmuş-

lardır. Bu hadis şöyle açıklanmıştır: Hazret-i Muhammed'in peygamberliği vahy ile, yani rüya ile başlamıştır; ve ilk vahy kırk yaşında gelmiştir ve ölümüne kadar yirmüç yıl sürmüştür, bu da kırkaltı yarım sene eder.

Kâtip Çelebi bu yolda Taşköprizade'yi olduğu gibi tekrarladıktan sonra rüya ilmini, Ebûhayr'ın bunu tabii ilmin kolları arasında saydığına ve bundan başkaca rüyanın mahiyetini ve aksâmunu anlattığını söyler. Rüya tabiri konusunda pekçok kitap yazıldığına işaret ettikten sonra bunlardan gördüklerinin adlarını sıralar (*Kesfî'z-zumân*, İm-i tabir-rüya, I, 416 vd) Kâtip Çelebi bu konuda, beş tanesi Aristo, Eflatun, Öklides, Batlamyos ve Calinos'un olmak üzere, ondört eserin yalnız adlarını yazarlarının isimlerini, ayrıca altı yazar hakkında da daha geniş bilgi vermektedir.

Bu, adı ve konusu verilen eserlerden ikisi Farsça olup bunlardan bir tanesi aynı zamanda manzumdur. Kâtip Çelebi, bunların üzerinde durmayarak kendisine haberi ulaşan eserlerle kitabın tertibinde icmal olarak gördüklerinden söz etmektedir. *El-Müstadrâf Tercümesi* (II, 215 vd)

RÜYALAR VE NİYAZİ-İ MISRİ'NİN TA'BİRÂTÜ'L-VÂKİ'ÂT
ADLI ESERİNDE RÜYALARIN DİLİ*

Kadriye YILMAZ-Kamile ÇETİN**

ÖZET

Tabirname adı verilen eserler, rüyalar ve anlamlarını konu alır. Bir Halvetî şeyhi olan Niyazi-i Mısri'ye ait Ta'birâtü'l-Vâkı'ât adlı tabirnamede gizli bir dil olarak rüyaların salikin manevî gelişim aşamalarında ifade ettiği manâlar ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ayrıca, yorumların yapısıyla Halvetilikteki 7 rakamı arasındaki münasebet dikkatlere sunulmuş ve yazının son bölümünde eserin planı tablo hâlinde ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: rüyalar, tabirname, Niyazi-i Mısri, Ta'birâtü'l-Vâkı'ât

DREAMS AND DREAMS' LANGUAGE ON TA'BİRÂTÜ'L-VÂKİ'ÂT İ
NİYAZİ-İ MISRİ

ABSTRACT

Those works called *tabirname* are about dreams and their interpretations. In the work *Ta'birâtü'l-Vâkı'ât* by Halvetî poet *Niyazi-i Mısri* deals with dreams and their meaning in the spiritual phases of *derives*. The work also focuses on the relationship between the number seven in Halvetî order and the dream interpretations. At the end of this study is given the plan of the work in chart form.

Key words: dreams, dream interpretation, Niyazi-i Mısri, Ta'birâtü'l-Vâkı'ât

Giriş

Dil, kişinin gerek bedeni, gerek akli, gerekse ruhi ihtiyaçlarını karşılamakta kullandığı bir vasıta. Ses ve yazı bu yolda onun en önde gelen yardımcılarıdır.

İnsanoğlu sadece beden ve akıl ile idrak ettiği dış dünyayla yetinmemiştir. Dünü, bugünü kadar yarını da onu ilgilendirmiş; belki de yaşadığı zamandan çok yarını, yarınları merak etmiş, endişe duymuş, bilmeyi, öğrenmeyi istemiştir. Gayb ve gaybı bilme az veya çok, şuurulu veya şuursuz olarak kişide yeni tecessüs, arama, bilme çabasına kaynaklık etmiştir. Gayb, sadece kâhinlerin, büyücülerin, falcıların ilgi sahası olmakla kalmamış; bir bakıma, bir ilim olarak da kabul edilmiştir. Kitabî-semavi dinlerden önceki insanlık, varlıklarına, güçlerine inanılan tanrılar bulmuş; bunlar adına kurbanlar kesmiş, adaklar adanmış, törenler tertip etmiştir. Kitabî-semavi dinler de gayb ile ilgilenmişler; gayb âlemine ait birtakım işaretler, bu dinlere göre murat edilen yer ve zamanda, seçilmiş kişilere vahiy, ilham, keşif ve rüya yoluyla bildirilmiştir.

Her toplumda bir dil ve bir de gizli dil problemi vardır. Kuşdili, ıslık dili, kadınlar arası dil, meslekî terimlerde farklılaşmış ifadeler gibi çeşitli söyleyiş tarzları görülür. Biz rüyaların da bir gizli dil olduğu kanaatindeyiz.

Çağımızın ilmi izahına göre düş ya da rüya "Uyku sırasında canlı, çarpıcı görsel ve işitsel varsanılarla (halüsinasyon) ortaya çıkan yaşantı"¹, "Bir

kimsenin uyku sırasında zihninden geçen hayal dizisi, düş"² şeklinde tanımlanmaktadır.

Aslında rüya, insanlık tarihi ile beraber var olan ve yaşanan bir vakıadır. Fakat hâlâ hangi şartlarda meydana gelmektedir ve hangi zihni unsurlar rüya görmeye etkilidir gibi modern ilmin dahi izah edemediği pek çok soru mevcudiyetini korumaktadır. 19. yüzyılda Freud³ ve onu takip eden Jung⁴'ün ilmi açıdan kendilerine göre açıkladıkları rüya anlayışları vardır; ancak, bugün için eski etkisini kaybetmiştir. Yalnız ilimde değil felsefede de rüya konusu ele alınmıştır. 19. asrın büyük filozoflarından Bergson⁵, rüya hakkında konunun çarpışıklığına işaret ettikten sonra yol açtığı meseleleri psikoloji, fizyoloji ve metafizik ilimlerin problem alanları ile ilişkilendirir. Çağdaş ilim ise, rüyaların gizli dili üzerinde doğrudan durmaz. Ancak biz, tarih içindeki pek çok dini inanışlarda rüya konusu hakkında ayrı bir görüş olduğu için, gizli dil meselesine rüyaları da dâhil ediyoruz.

Eski medeniyetlerde rüya konusu, M.Ö. 5000. yıllardan itibaren başlayarak 5. yüzyıla kadar gelir. Konuya bakış her milletin manevî yapısına göre değişikliklere uğrar. Bugün, Milattan 5000 yıl önce Babil ve Asurlulara ait rüya tabletlerinin olduğu bilinmektedir. Rüyalarında kötü ruhlarla karşı karşıya gelen Babililer, rüya tanrıçası olarak kabul ettikleri *Mamu'*dan yardım isterlerdi. Mısırlılar ise rüyayı tanrıdan gelen bir mesaj olarak görüyorlardı. Mısır rüya tanrısı *Serapis* adına yapılan tapınaklarda kâhinler ve rüya tabircileri otururlardı; rüya görmek isteyenler ise gece boyunca bu tapınaklarda kalırlardı. Çinliler, rüya kaynağı olarak fiziki ve astrolojik faktörleri de göz önünde bulundururlardı. Hindistan'da ise M.Ö. 1500-1000 yıllarına dayanan Veda'larda rüya listeleri bulunmaktaydı. Kötü rüyalarından arınmak için özel hazırlanmış sularla yıkanılırdı. Gecenin farklı zamanlarında görülen rüyaların olayların gerçekleşme zamanı ile alakası olduğu düşünülmekteydi. 5. yüzyılda Eski Yunan'da ruhun rüya esnasında vücudu terk edip tanrılarla görüştüğü kabul ediliyordu. Ünlü Yunan hekimi Hipokrat, rüyalara büyük ölçüde bedeni yönden bir işaret olarak önem vermiş; ancak, bazı rüyaların ilahî olduğunu da kabul etmişti. Roma'da ise Yunan etkisi ile rüyalara önem verilmiştir. Meşhur Romalıların birçoğunun rüyaları M.Ö. 2. asırda yazıya geçirilmiştir⁶. Bugün Bergama harabelerinde görülen meşhur hastanenin tedavi metodu da hastanın göreceği rüyalar temeline dayanmaktaydı. Buraya gelen hasta içeri girince evvela adaklarını keser, ardından havuza girerdi. Şayet iyi olacaksa havuz su verirdi. Su verilen hasta, 50 m. kadar aynalı bir koridorda yürürken "Hasta, iyi olacaksınız!" şeklinde bir takım sesler duyardı. Hasta daha sonra borulardan geçişlerin olduğu bir odaya alınır. Doktorun tedavisi hastanın o gece göreceği rüyaya göre yapılırdı⁷.

Medeniyet tarihi boyunca semavi dinlerde de rüyaya büyük yer verilmiştir. Tarihte Firavun'un, Nemrut'un, Yakup (a.s.)'un ve Yusuf (a.s.)'un kutsal kitaplardaki rüyalarını pek çok kişi bilir. Bunlar arasında herkes

² *Meydan Larousse Büyük Lügat ve Ansiklopedi*, "rüya", Meydan Yayınevi, İstanbul 1990, c. X, s. 782-783.

³ Sigmund Freud, *Rüya Yorumu Metodu*, (çev.: Ayşegül Günkut), Ataç Kitabevi, İstanbul 1964, s. 5-28.

⁴ Carl Gustav Jung, *İnsan Ruhuna Yöneliş*, (çev.: Engin Büyükinallı), Say Yayınları, İstanbul 2004, s. 155-251.

⁵ Henri Bergson, *Zihin Kudreti*, (çev.: Mırac Katurcioğlu), Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1989, s. 122-155.

⁶ Umay Günay, *Türkiye'de Aşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi*, Akçağ Yayınları, Ankara 1999, s. 78-88.

⁷ Ekrem Akurgal, *Anadolu Uygarlıkları*, Net Turistik Yayınları, İstanbul 1989, s. 354-359.

* Bu yazı, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırma ve Uygulama Merkezi tarafından 13-14 Nisan 2005 tarihinde İstanbul'da düzenlenen "Gizli Diller" konulu sempozyumda sunulan bildirinin genişletilerek yeniden düzenlenmiş şeklidir.

** Arş. Gör., Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü İSPARTA kyilmaz@fef.sdu.edu.tr, kamile@fef.sdu.edu.tr

¹ *Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi*, "rüya", Ana Yayıncılık, İstanbul 2004, c. XVIII, s. 591.

D. 1237

Bir	4	1995	71-76
-----	---	------	-------

İstanbul -

TÜRKÇE YAZMA TABİRNAMELER

Arzu ERDOĞAN-ÖZTÜRK

Tabirnameler, görülen rüyaların ne anlama geldiğini açıklayan, çoğunlukla mensur olan eserlerdir. Bu tür eserlerde rüya yorumunun yanı sıra rüyayla ilgili çok çeşitli bilgilere de yer verilmiştir. Eski devirlerde bir ilim dalı olarak kabul edilen rüya tabirinin çok rağbet gördüğü, kütüphanelerimizde yer alan çok sayıdaki irili ufaklı tabirname nüshasının mevcudiyetinden anlaşılabilir. Günümüzde de hemen her evde bir rüya yorumu kitabının bulunuyor olması bu rağbetin devam ettiğini gösterse de bugün rüya yorumu bir ilim olarak kabul edilmemektedir. Rüya tabiri, *Mevzuatu'l-ulum* kitaplarında *ilm-i ta'biri-i rüya* şubesinde anılır.¹ Bu kitaplara göre rüya tabiri ilmi, nefsin hayalleriyle gaipdeki olaylar arasındaki münasebetler neticesinde gelecekte meydana gelecek olayların bilinmesidir. Müjdeleme veya önceden tedbir alıp önleme bu ilmin faydalı yönleri olarak kabul edilmiş, ayrıca rüya görmenin sadece insanoğluna ait bir fiil olduğu bildirilmiştir.²

Agah Sırrı Levend edebî eserler sınıflandırmasında *tabirnameleri* öğretici eserler kümesine yerleştirir.³ Bu kitaplar halka yönelik olarak hazırlandığı ve yazıldığı dönemlerde başvuru kaynağı olarak kullanıldığı için dili açık ve sadedir. Günlük konuşma dilindeki bir çok kelimeyi ihtiva ediyor olmaları sebebiyle özellikle sözlük çalışmaları için önemlidir. Ayrıca bu eserlerde günlük yaşayışın ve halk inanışlarının da yer alıyor olması tabirnamelerin kültürümüz açısından da önemli olduğunu ve bu konularda çalışanlara kaynaklık edebileceğini göstermektedir.

Tabirname kitapları çoğunlukla iki kısımdan meydana gelir. İlk bölümde İslâm'da rüyanın önemi, rüyanın fonksiyonu, rüya çeşitleri, doğru

¹ Taşköprülüzâde, *Mevzuatu'l-ulum Tercümesi*, s. 360, H. 1313.

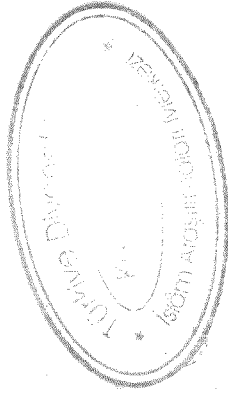
² a.g.e., s. 361.

³ Agah Sırrı Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi*, 1:Giriş, Ankara, 1973, s. 166.

TÜRKİYAT MECMUASI, c. XX (1997)

İstanbul s. 415-452.

0.135

09 AGUSTOS 1997

TA'BİR-NÂME

HATİCE TÖREN

Geleceği bilme arzusu, bütün insanların müşterek tutkuları arasındadır. İnsanlık, tarih boyunca gelecek hakkındaki bilinmezliğe çeşitli tahminler, yorumlar ve fallarla cevap aramıştır. Edebiyatımızda *fâl-nâme*,¹ *segir-nâme*,² *ta'bîr-nâme* adlarıyla yazılan müstakil eserler hep bu konuları ele alır. Rüya ile yaşanan hadiseler arasında ilgi kurma ve bunun sonuçlarından hareketle genellemelerde bulunma eski zamanlardan beri süre gelmektedir.

Kur'an-ı Kerîm'de Yûsuf a.s. gördüğü rüyayı babasına anlatır ve Ya'kub a.s. onun rüyasını tabir ederek «Oğulcuğum rüyayı kardeşlerine anlatma, yoksa sana tuzak kurarlar. Zirâ şeytan insanın apaçık düşmanıdır. Rabbim seni böylece rüyadaki gibi seçecek, sana rüya tabirini öğretecek. Daha önce ataların İbrahim ve İshak'a nimetlerini tamamladığı gibi sana ve Ya'kub soyuna da tamamlayacaktır.» (bk. Yûsuf sûresi : 5) buyurmuş ve nitekim bu tabir doğru çıkmıştır : Yûsuf a.s.'a peygamberlik verilmiş, rüya tabiri ilmini öğrenmiş ve Allahü Teâlâ onun üzerindeki nimetlerini tamamlamıştır. Yine *Kur'an-ı Kerîm*'de Yûsuf a.s.'ın zindandayken Firavunun ekmekçisi ve şerbetçisinin ve daha sonra da Mısır firavunu Reyyân'ın rüyasını tabir etmesi, Yûsuf sûresinde anlatılır³ (bk. Yûsuf sûresi : 36 - 37, 47).

1 Ertaylan, İ. Hakkı, *Fâlnâme*, İstanbul 1951; Ersoylu, Halil, «Fâl, fâl-nâme ve Fâl-ı Reyhân-ı Cem Sultan», *İslâm Medeniyeti Dergisi*, c. 5, sayı 2, İstanbul 1981, s. 69 - 81.

2 Ersoylu, Halil, «Segir-nâme», *TDAY Belleten* 1985, Ankara 1989, s. 27 - 48.

3 Geniş bilgi için bk. *Peygamberler Tarihi Ansiklopedisi*, Türkiye Gazetesi, c. 1, s. 198 - 222 ve c. 2 s. 3 - 70.